

УДК 94(398.8)»652»+930-051:929Мартемьянов](049.32)

Сергій Литовченко

кандидат історичних наук, доцент

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Майдан Свободи, 4, 61022, Харків, Україна

Email: litovchenkosd@gmail.com;

ORCID: 0000-0002-7602-9534

ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ О. П. МАРТЕМ'ЯНОВА

Рецензія на книгу: *Мартемьянов А. П. Ветераны римской армии — магистраты и жрецы в Нижней Мезии: монография; Алексей Павлович Мартемьянов: биобиблиография, интервью, воспоминания.*

Ред. С. Д. Литовченко. Харьков, 2021. 296 с.

Відразу після раптової смерті Олексія Павловича Мартем'янова 4 травня 2019 р. його друзі та колеги вирішили вшанувати пам'ять одного з найкращих викладачів історичного факультету виданням останньої монографії, яку Олексій Павлович майже підготував до друку навесні 2019 р. Попри те, що робота над текстом затягнулася на два роки, у травні 2021 р. в Музеї історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна було презентовано книгу О. П. Мартем'янова «Ветерани римської армії — магистрати і жерці в Нижній Мезії».

©Литовченко С., 2021

Як цитувати: Литовченко, С. Вшанування пам'яті О. П. Мартем'янова (Рецензія на книгу: Мартемьянов А. П. Ветераны римской армии — магистраты и жрецы в Нижней Мезии: монография; Алексей Павлович Мартемьянов: биобиблиография, интервью, воспоминания. Ред. С. Д. Литовченко. Харьков, 2021. 296 с.). Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія», вип. 59, 2021, с. 178-181.

In cities: Lytovchenko, S. Honoring the Memory of O. P. Martemianov (Book review: Martem'ianov A. P. Veterany rimskoi armii — magistraty i zhretsy v Nizhnei Mezii: monografiia; Aleksei Pavlovich Martem'ianov: biobibliografiia, interv'iu, vospominaniia. Red. S. D. Litovchenko. Khar'kov, 2021. 296 s.). The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: History, no. 59, 2021, s. 178-181. (In Ukrainian)

Утім, насправді, зазначена книга складається з трьох умовних частин: власне самої монографії Олексія Павловича, яка супроводжується надзвичайно великим резюме англійською мовою, спогадами про Олексія Павловича його друзів, колег та учнів та двома великими інтерв'ю О. П. Мартем'янова. Найважливішою частиною книги є, безумовно, дослідження Олексія Павловича на тему «Ветерани римської армії — магістрати і жерці Нижньої Мезії», над яким він працював останні роки свого життя. І попри те, що редакційна колегія не мала в своєму розпорядженні повного фінального тексту рукопису, а тільки різні, не до кінця опрацьовані його версії, вдалося відновити не тільки всі розділи, вступ та висновки, але й майже повністю науково-довідковий апарат за деякими незначними винятками. Треба також зазначити, що зусиллями членів редакційної колегії вийшло представити у завершеному вигляді велике англійське резюме, яке має, як і основне дослідження, систему посилань у тексті та великий науково-довідковий апарат.

У монографії Олексій Павлович запропонував нову методику підрахунку кількості ветеранів римської армії в структурах самоврядування провінції Нижня Мезія. Це завдання було надзвичайно актуальне, оскільки автори досліджень, які використовували традиційну методику, констатували достатньо дивний факт, що серед римських ветеранів лише незначний відсоток становили магістрати та жерці. Отже, виявлялося, що, попри широкі можливості, римські ветерани майже уникали участі в структурах самоврядування на території провінції. Це, зрозуміло, суперечило поширеній думці про римську армію та її ветеранів як одну з вагомих сил, що об'єднували Імперію та утверджували її єдність. Новий підхід, який запропонував О. П. Мартем'янов, дозволив встановити, що кількість ветеранів, про яких ішлося в епіграфічних пам'ятках, дослідники перебільшили майже вдвічі, а відсоток ветеранів, про яких можна стверджувати, що вони справді були магістратами або жерцями, навпаки, зменшили. Нові підрахунки дозволили зробити висновок, що кількість ветеранів — магістратів та жерців в Нижній Мезії сягала 17 відсотків, що майже вдвічі більше, ніж вважали раніше. Тому, беручи до уваги, що зовсім не всі ветерани через об'єктивні обставини мали змогу взяти участь у суспільному житті, можна стверджувати, що колишні римські солдати посідали досить важливе місце в системі самоврядування провінції. Автор зазначив, що запропонована нова методика підрахунків може бути застосована й до інших прикордонних регіонів Римської імперії.

Друга частина книги містить біографію та біобібліографію праць Олексія Павловича, дванадцять спогадів про нього, які написані

російською, українською, польською та болгарською мовами. Авторами спогадів були друзі, колеги та учні, які представляють п'ять країн: Україну, Росію, Польщу, Болгарію та Фінляндію. Читача, напевне, вразить різноманітність мемуарів: деякі являють собою достатньо стримані тексти, які можна побачити в будь-якому збірнику спогадів, деякі більш емоційні та суто особисті, присвячені передусім дружнім взаєминам з Олексієм Павловичем. Завдяки цим текстам можна побачити різноманітні образи О. П. Мартем'янова — викладача, вченого, колеги й товариша. Саме з таких різних за стилем, обсягом та змістом текстів й складається образ університетської людини. Утім, головне (і це впадає в очі відразу після знайомства з мемуарами), можна зрозуміти, якою непересічною особистістю був Олексій Павлович, яке задоволення отримували автори від спілкування з ним.

Третя частина книги об'єднує два великі транскрибовані інтерв'ю, які Олексій Павлович дав у 2011 та 2017 роках. Перша бесіда відбулася в рамках засідання Клубу університетських історій, який був створений при Музеї історії університету. Друге інтерв'ю було взято в Олексія Павловича під час виконання студентського проекту «Образи університетської науки: Харківський університет у 1940–1980-х рр.». У цих інтерв'ю можна знайти й відверті відповіді на доволі провокаційні запитання, і віртуозне вміння натякнути на обставини, про які не можна відкрито говорити, і фірмовий гумор викладача. Бесіди з Олексієм Павловичем, безумовно, стануть невичерпним джерелом інформації для істориків університету та істориків науки. Не менш знаковою у третій частині книги можна вважати добірку реакцій випускників та студентів історичного факультету в соціальних мережах на звістку про смерть О. П. Мартем'янова та перші роковини цієї сумної події. Ці дописи з Фейсбуку навмисно були опубліковані без будь-якого редакторського втручання, щоб зберегти емоційний настрій авторів. Важливою частиною книги є, на нашу думку, блок фотографій, які відображають життєвий шлях Олексія Павловича від студентських часів до останніх років роботи в університеті.

Три такі різні частини цього видання доповнюють одна одну та створюють портрет непересічної людини, якої нам усім завжди не вистачатиме. Перекоаний, що ця книга є гідним вшануванням пам'яті видатного викладача історичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Serhii Lytovchenko

Candidate of Historical Science, Associate Professor

V. N. Karazin Kharkiv National University

4 Svobody Sq., 61022, Kharkiv, Ukraine

Email: yu.a.kiselyova@karazin.ua

ORCID: 0000-0002-2571-8436

HONORING THE MEMORY OF O. P. MARTEMIANOV

Book review: *Martem'ianov A. P. Veterany rimskoi armii — magistraty i zhretsy v Nizhnei Mezii: monografiia; Aleksei Pavlovich Martem'ianov: biobibliografiia, interv'iu, vospominaniia*. Red. S. D. Litovchenko.
Khar'kov, 2021. 296 s.

Рецензія надійшла до редакції 30.05.2021.

Рецензія затверджена до друку 29.06.2021.